

До спеціалізованої вченої ради Д 11.051.03
Донецького національного університету
імені Василя Стуса

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертаційну роботу
УСИКА ІГОРЯ ОЛЕКСАНДРОВИЧА
на тему «Структурна трансформація моделі розвитку економіки
України в умовах глобалізаційних викликів»,
представлену на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за
спеціальністю 08.00.02 – світове господарство і міжнародні економічні
відносини

1. Актуальність теми дисертаційного дослідження

Об'єктивними та суб'єктивними передумовами прийняття державного рішення щодо формування певної національної економічної моделі та її трансформації є зростання кризових явищ, загострення суперечностей у всіх сферах, падіння життєвого рівня громадян та збільшення державного внутрішнього і зовнішнього боргу. Це, власне, і є підставою для перегляду існуючої моделі та прийняття рішення про необхідність її коригування або зміни. Україна, як свідчить аналіз, нині перебуває саме в такій ситуації. Країни, які до початку глобальної кризи не сформували економічну модель, що відповідала б сучасним тенденціям і кон'юнктурі світового ринку, мають обрати шлях не коригування моделі, а її кардинальної зміни. Важливими є розуміння нацією свого геоекономічного та геополітичного місця та ролі у світі, а також фундаментальних цінностей, на яких будується модель суспільного розвитку країни загалом та її економічна складова зокрема (наявні ресурси та оцінка їх достатності для впровадження нової моделі). Реалізація стратегічної мети без ресурсів у кращому разі обмежується розробкою практичних національних проектів, які не будуть втілені в життя.

Кожна конкурентоспроможна країна має добре розвинуту, структурно визначену, зі сформованою парадигмою та виокремленим алгоритмом національну економічну модель. Україна ж після відновлення державності так і не спромоглася впровадити дієву економічну модель. Деформована та

неефективна галузева структура промислового виробництва, відсталі технології та відсутність інноваційної парадигми розвитку в сучасних умовах на фоні несприятливих зовнішніх чинників є викликом для національної економіки. За таких умов вирішення проблеми структурної трансформації моделі розвитку економіки України в умовах глобалізаційних викликів вимагає комплексного системного підходу та стає актуальним і своєчасним.

З зазначеного витікає, що в рамках загального напряму дослідження автором окреслено та вирішено актуальну наукову задачу – поглиблення теоретико-методичних основ дослідження процесу структурної трансформації моделі розвитку національних економік в умовах глобалізаційних викликів та розроблення науково-практичних рекомендацій з формування механізму трансформації економіки України в умовах глобалізаційних викликів.

2. Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами

Дисертацію виконано відповідно до плану науково-дослідної роботи Донецького національного університету імені Василя Стуса за темами: «Формування міжнародної конкурентоспроможності регіону на основі інноваційно-інвестиційної моделі розвитку» (номер держреєстрації 0113U003659, 2013–2017 рр.); «Інтеграція України в процес інтернаціоналізації сфери освітніх послуг» (номер держреєстрації 0113U003658, 2013–2017 рр.); «Формування конкурентних стратегій національних виробників в сучасній парадигмі глобального економічного середовища» (номер держреєстрації 0118U002395, 2018–2020 рр.).

У межах зазначених тем Усиком І. О. здійснено оцінку структурних трансформацій в галузевій структурі України за регіонами, розроблено логіко-структурну схему теоретико-методологічного підґрунтя розвитку економіки соціально-економічної системи, а також розроблено моделі розвитку економіки країни за видами економічної діяльності.

3. Ступінь обґрунтованості та достовірності наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації

Аналіз тексту дисертації та автореферату, публікацій за темою дисертації дозволяє зробити висновок, що основні отримані наукові результати, висновки та рекомендації є достатньо обґрунтованими, логічними та достовірними. Результати дослідження свідчать про глибоку обізнаність дисертанта з науковими працями вітчизняних і зарубіжних вчених, присвячених дослідженню проблем теорії і практики структурної трансформації економіки в умовах інтеграції до глобальної економіки, чітко визначено мету, сформульовано завдання, предмет та об'єкт дослідження.

У дисертації автором застосовано широкий спектр загальнонаукових та спеціальних методів пізнання і досліджень: методи індукції та дедукції – для дослідження теоретичних основ розвитку соціально-економічної системи, структурної трансформації, формування понятійно-категоріального апарату щодо сутності структурної трансформації моделі розвитку економіки країн; структурно-логічного аналізу – для побудови логіки і структури дослідження; елементи системного, структурно-функціонального та порівняльного аналізу – для дослідження фактологічного матеріалу, який характеризує сучасний стан, практику структурної трансформації моделі розвитку економіки; метод аналізу та синтезу – для обґрунтування детермінант структурної трансформації моделі розвитку економіки країни в умовах глобалізаційних викликів; методи економетричної оцінки та економіко-математичного моделювання – для формування системи моделей розвитку економіки України за видами економічної діяльності та прогнозування структури економіки України за умов глобалізації; графічний метод – для наочного подання положень дисертації; метод теоретичного узагальнення – для формування висновків роботи.

Усі розроблені в дисертаційній роботі рекомендації мають достатній рівень новизни і обґрунтованості. Теоретичні положення, висновки та рекомендації, які містить наукова робота, мають великий ступінь достовірності

і базуються на використанні офіційних аналітичних та статистичних матеріалів та публікацій Світової організації торгівлі, комісії ООН, Організації економічного співробітництва та розвитку, Світового банку, Всесвітнього економічного форуму, а також даних Державної служби статистики України, монографій та періодичної літератури, аналітичних матеріалів національних та зарубіжних науково-дослідних інститутів та центрів.

Структура дисертаційної роботи обумовлена її метою і являє собою цілісний комплекс послідовних розробок теоретико-методичних основ структурної трансформації моделі розвитку національних економік та науково-практичних рекомендацій з формування механізму трансформації економіки України в умовах глобалізаційних викликів. Зміст дисертації послідовно розкриває обрану тему.

4. Основні положення, висновки і рекомендації, сформульовані у дисертації, їх повизна

Серед наукових результатів, які удосконалено в ході дисертаційного дослідження відповідно до окреслених цілей і задач, заслуговує на позитивну оцінку авторське визначення сутності категорії «розвиток соціально-економічної системи» як прогресу, зміни/трансформації, системи, необхідності, програми та запропонований авторський підхід комплексного розкриття дефініції «розвиток» як філософської категорії через врахування його потрійної природи як явища, принципу та закону. Автор акцентує увагу на взаємозв'язку категорії «розвиток» зі спорідненими категоріями: «функціонування», «зростання», «еволюція», «прогрес»; виокремлює відмінні характеристики категорій «функціонування» і «розвиток» соціально-економічної системи через призму таких ознак, як характер процесу, джерело змін, домінуючий закон, характерна особливість управління змінами; визначає відмінні ознаки категорій «розвиток» і «зростання» соціально-економічної системи за такими характеристиками, як предмет, об'єкт, мета, завдання, тип змін, межі, оборотність, вимірність; пропонує під економічним зростанням розуміти стійке

в часі, територіально збалансоване кількісне збільшення та структурно-інноваційне вдосконалення результатів виробництва у вигляді вироблених товарів і наданих послуг, що відбувається пропорційно за всіма галузями економіки та базується на оптимізації відтворювальних процесів (с. 39-61).

Заслуговує на увагу розроблений автором теоретико-методологічний підхід до дослідження процесу формування теорії структурних трансформацій моделей розвитку економіки країн під впливом глобалізаційних викликів, складовими якого є визначений генезис його формування як нового напрямку економічної науки під впливом економічних теорій та концепцій (модель лінійних стадій розвитку (зростання), теорія структурних трансформацій, теорія зовнішньої залежності, неокласична модель вільного ринку, теорія ендогенного зростання, модель сталого розвитку) (с. 71-82).

Основним науковим результатом, що характеризується новизною, є запропонована концепція структурної трансформації моделі розвитку національної економіки, яка включає теоретико-методологічний, методичний, інструментально-модельний та організаційний рівні, реалізація якої створює зміст і сутність функціонування ефективного механізму структурної трансформації моделі розвитку економіки країни в умовах глобалізації (с. 85-103).

Вагомим результатом проведеного дослідження виступає розроблений і апробований науково-методичний підхід до комплексної оцінки рівня здатності національної економіки до структурної трансформації, який включає алгоритм визначення інтегральних, синтетичних та аналітичних показників на основі застосування індексних методів (с. 140-164).

Серед елементів наукової новизни особливої уваги та підтримки заслуговує методичний підхід до побудови моделей розвитку потенціалу економіки країни за видами економічної діяльності, який базується на одночасному використанні статистичних методів, методів економетрії та економічного аналізу для оцінки впливу причинно-наслідкових зв'язків між чинниками, що відображають зміни доходів зведеного бюджету країни, суми

інвестицій в основний капітал, вартості основних фондів, чисельності зайнятих (с. 192-196).

Ґрунтовним є запропонований дисертантом механізм структурної трансформації моделі розвитку соціально-економічної системи України, який спрямований на реалізацію пріоритетів розвитку, що формуються під впливом викликів глобального економічного середовища, та включає кон'юнктурні (ринкові) та законодавчо-нормативні важелі, інструменти реалізації моделі (адміністративні, економічні, організаційні), структурні і функціональні методи та систему ресурсного забезпечення розвитку економіки (с. 201-209).

Заслуговують на особливу увагу обґрунтовані автором стратегічні пріоритети розвитку економіки України в умовах глобалізаційних викликів, а саме: економічні: створення ефективно працюючого інвестиційного механізму; виявлення галузевих «точок зростання», розвиток яких сприятиме поширенню імпульсу зростання на суміжні виробництва; збільшення виробництва доданої вартості у високотехнологічних секторах, збільшення обсягів експорту проміжних і кінцевих товарів; фінансові: стабілізація національної валюти; утримання інфляції для зменшення знецінення потенціалу економічного зростання; запровадження податкових стимулів інвестиційної діяльності та накопичення капіталу; розвиток державного фінансування пріоритетних галузей національної соціально-економічної системи, що надасть можливість збільшити інвестиційний потік в економіку України; соціальні: розвиток людського потенціалу, підвищення рівня життя та соціальної захищеності населення, створення умов для зайнятості населення, що зменшить еміграцію з країни. Реалізація цих стратегічних пріоритетів розвитку економіки України в умовах глобалізаційних викликів сприятиме досягненню компромісу інтересів між суб'єктами національної економіки (с. 176-181).

Все вищевикладене дає підстави зробити висновок, що поставлені автором мета та завдання дисертації виконані. Висновки, сформульовані у

дисертаційній роботі, відповідають її змісту, підтверджують глибину та наукову оригінальність проведеного дослідження.

5. Теоретичне та практичне значення результатів дисертаційної роботи

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що на основі узагальнення теоретичних положень та проведених досліджень запропоновано рекомендації щодо структурної трансформації моделі розвитку соціально-економічної системи в умовах глобалізаційних викликів. Одержані наукові результати дисертації знайшли застосування у практичній діяльності ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України» (довідка №135-15/467 від 02.04.2019 р.); Департаменту міжнародного співробітництва та регіонального розвитку Вінницької обласної державної адміністрації (довідка №1240/6-0 від 27.03.2019 р.); Донецької торгово-промислової палати (довідка №172/09-06-09 від 16.04.2019 р.); Інституту економіки промисловості НАН України (довідка №127/к-82 від 24.04.2019 р.).

Окремі теоретичні і методичні положення і висновки дисертації знайшли використання у навчальному процесі Донецького національного університету імені Василя Стуса при викладанні навчальних дисциплін «Макроекономіка», «Міжнародні економічні відносини», «Міжнародна економічна діяльність України» та «Міжнародні стратегії економічного розвитку» (довідка №254/01-3/01.1.3-45 від 10.04.2019 р.)

6. Повнота викладу основних результатів дисертаційного дослідження в опублікованих роботах автора

За темою дисертації опубліковано 8 наукових праць, у тому числі 5 статей у наукових фахових виданнях (із них 2 – у співавторстві), 3 статті у наукових періодичних виданнях інших держав та у виданнях України, які включені до міжнародних наукометричних баз (із них 1 – у співавторстві). Загальний обсяг публікацій становить 4,75 д.а., з яких особисто автору належить 4,0 д.а.

Основні положення, висновки і рекомендації дисертації доповідались і отримали схвалення на міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях і семінарах: «Проблеми розвитку соціально-економічних систем: глобалізація, підприємництво, стале економічне зростання» (м. Вінниця, 2016 р.), «Управління розвитком соціально-економічних систем: глобалізація, підприємництво, стале економічне зростання» (м. Вінниця, 2017 р.), «Проблеми розвитку соціально-економічних систем в національній та глобальній економіці» (м. Вінниця, 2018 р.), «Наука, освіта, суспільство: реалії, виклики, перспективи» (м. Вінниця, 2019 р.), «Научные разработки: вчера, сегодня, завтра – 2019» (м. Мінськ, 2019 р.).

Автореферат дисертації відображає її зміст та не містить положень, які відсутні в роботі.

7. Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації

Слід відзначити достатньо високий рівень теоретичних та прикладних досліджень, виконаних в роботі Усика І.О., але все ж-таки мають місце дискусійні питання. Основні з них зводяться до наступного:

1. Автор виокремлює п'ять трансформаційних мегатрендів, які розкривають зміст глобалізаційних викликів (с. 35-36). Погоджуючись із запропонованим підходом в цілому, вважаємо, що недостатньо уваги (порівняно з іншими) було приділено одному з них, а саме — трансформації ціннісної основи розвитку в сучасному суспільстві. Аналіз класичних і сучасних теорій модернізації свідчить про те, що інноваційний розвиток економіки, підвищення рівня та покращення якості життя населення пов'язується насамперед зі станом ціннісної системи суспільства, можливостями її трансформації або адаптації до вимог часу суспільних перетворень.

2. Здійснюючи аналіз факторів економічної циклічності розвитку України в умовах глобалізації (с. 129-140), авторові доцільно було б виконати аналіз рівня продуктивності праці в економіці та регіонах, що надало б

додаткових аспектів вивчення структурних диспропорцій економічного розвитку з метою обґрунтування цілеспрямованих дій щодо структурної перебудови національної економіки та зміцнення чинників економічного розвитку шляхом проведення активної державної політики, що сприяла б вирішенню проблеми створення конкурентних переваг і підвищенню ефективності економічної системи країни.

3. У п. 2.3 (с. 140-163) здобувачем висвітлено методичні підходи до оцінки структурної трансформації країн світу. В той же час, система показників, яка обрана для розрахунків та співставлень, обґрунтована дещо поверхнево. І хоча в суто кількісному вимірі прикмети нової системи поки що виражені обмежено, слід брати до уваги, що процеси розвитку як такі характеризуються виразною нелінійністю, із можливістю надзвичайно швидкого (нерідко вибухоподібного) наростання при досягненні певного порогу. Адаптивним виглядало б використання нелінійних методів аналізу процесів розвитку з оперуванням т.зв. S-кривими, які добре відображають характер становлення й розвитку нового: повільне наростання ознак нового на початкових стадіях, різке зростання темпів росту за деякою точкою (порогом) і таке ж істотне падіння темпів мірою значного поширення нового явища (процесу).

4. У роботі йдеться про доцільність розробки на державному рівні Стратегії розвитку (модернізації) промислового комплексу з врахуванням національних та глобалізаційних викликів (с. 175) з метою підвищення конкурентоспроможності національної економіки в умовах зростаючої глобальної конкуренції. Логічно було б розкрити ключові положення та умови формування зазначеної Стратегії з врахуванням набуття конкуренцією ознак суперництва в умовах становлення Четвертої промислової революції. В умовах, коли принципово нові технології виробництва та бізнесу будуть упродовж найближчих двох-трьох десятиліть кардинально змінювати економічний ландшафт світу, фактор часу починає відігравати критичну роль. Пасивна роль держави та національної бізнес-еліти за таких умов може

призвести до фатальних наслідків, коли до України буде втрачений інтерес з боку провідних акторів світового ринку і коли продукти праці її громадян будуть представляти дедалі менше інтересу для новітніх глобальних ринків.

5. Практичну цінність мають викладені у розділі 3 (с. 181-201) результати моделювання структурної трансформації економіки України в умовах глобалізації. Проте, їх варто було б доповнити більш розгорнутою економічною інтерпретацією в контексті практичних рекомендацій щодо формування механізму трансформації економіки України в умовах глобалізаційних викликів.

Викладені зауваження не впливають на загальну високу позитивну оцінку дисертаційної роботи Усика І.О.

8. Відповідність дисертації встановленим вимогам

Структура дисертаційної роботи логічна: вступ, три розділи, висновки, список використаних джерел, додатки. Загальний обсяг дисертації становить 297 сторінок. Робота містить 44 таблиці (з них 8 таблиць займають 17 повних сторінок), 51 рисунок (з них 2 рисунки займають 2 повні сторінки), 12 додатків (на 64 сторінках), список використаних джерел із 226 найменувань (на 19 сторінках).

Подана до захисту дисертація написана науковим стилем, матеріал викладений у логічній послідовності, висновки науково обґрунтовані та підтверджені результатами досліджень. За обсягом, змістом, структурою, повнотою викладу результатів, оформленням вона відповідає встановленим вимогам.

9. Загальний висновок

Дисертаційна робота Усика Ігоря Олександровича «Структурна трансформація моделі розвитку економіки України в умовах глобалізаційних викликів» є завершеною науковою роботою, в якій автором вирішено важливу наукову задачу – розроблено науково-практичні рекомендації щодо

формування механізму трансформації економіки України в умовах глобалізаційних викликів.

Подана до захисту дисертація написана науковим стилем, матеріал викладений у логічній послідовності, висновки науково обгрунтовані та підтверджуються результатами досліджень. Автореферат дисертації розкриває основні її положення та висновки, є ідентичним дисертації за структурою та змістом, а також не містить інформації, що є відсутньою у дисертації.

Зміст дисертаційної роботи відповідає обраній темі, забезпечує досягнення поставленої мети і вирішення задач дослідження та відповідає вимогам п. 13 «Порядку присудження наукових ступенів».

Ступінь наукової новизни отриманих результатів, теоретичне і практичне значення, достовірність отриманих висновків і рекомендацій, актуальність теми дослідження дозволяють зробити висновок, що дисертаційна робота «Структурна трансформація моделі розвитку економіки України в умовах глобалізаційних викликів» відповідає вимогам «Порядку присудження наукових ступенів» (за пунктами 9, 11, 12, 13, 14), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 р. № 567 (зі змінами, внесеними згідно з Постановами Кабінету Міністрів України № 656 від 19.08.2015 р., № 1159 від 30.12.2015 р. та № 567 від 27.07.2016 р.), а її автор, Усик Ігор Олександрович, заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.02 – світове господарство і міжнародні економічні відносини.

Офіційний опонент:

професор кафедри світового господарства
і міжнародних економічних відносин

Інституту міжнародних відносин

Київського національного

університету імені Тараса Шевченка,

доктор економічних наук, професор



Н. В. Резнікова

Гідше Резнікової Н.В.

завідує

Толешанова Г.М.

13.08.2019 р.